

Nr 410.

Av herrar **Forssell** och **Pehrsson** i Göteborg, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 197, med förslag till lag angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt.

Med anledning av kungl. propositionen nr 197 till innevarande riksdag tillåta sig undertecknade väcka följande motion.

Såsom framhölls i andra lagutskottets utlåtande nr 29 vid fjolårets riksdag, hade riksdagen, vilket också kammarkollegium påpekat, då ensittarlagen antogs, utgått från att lägenhetshavare på ecklesiastisk jord i allmänhet vore lösenberättigade, då denna jord i regel icke förmodades vara kronan tillhörig. Det har nu visat sig, att riksdagen räknat fel, kanske icke så mycket därför, att den övervägande mängden kyrkliga egendomar ägas av kronan, utan därför att dessa i *jordboken redovisats under krono titel*. Att jordboksredovisningen icke nödvändigtvis är ett uttryck för äganderätten, framgår dock bland annat därav, att den stora mängden medeltida boställen förts under krono titel, ehuru i fråga om dessa presumption föreligger, att församlingarnas innehav icke härleder av någon kronoupplåtelse. De i den kungl. propositionen särskilt omnämnda 40 mantal Lunds domkyrkas hemman äro alla i jordboken upptagna under krono titel, men i kungl. stadgan om vården och förvaltningen av Lunds domkyrka och hennes egendom av den 17 november 1859 är utsagt, att dessa hemman av henne innehavas — såsom orden lyda — under »full äganderätt». Nu har man emellertid antagit, att denna »jordboksnatur» lagt hinder i vägen för ensittarlagens tillämpning. Denna de administrativa myndigheternas uppfattning har avhållit lägenhetshavarna från att påkalla lagens tillämpning. Man torde likväl hava rätt att antaga, att statsmakterna, därest förbehållet om kronojord förutsetts skola medföra denna verkan på den kyrkliga jorden, icke skulle givit förbehållet den avfattning det fick och ännu har.

Det vill därför förefalla, som om det kunde hava legat nära till hands att råda bot på det tillstånd, som nu uppkommit, genom en jämkning av bestämmelserna i ensittarlagen i stället för att gå fram med en separat lagstiftning för den kyrkliga jordens del.

I och för sig torde det också kunna anföras goda skäl för att icke undantaga den publika jorden från en tvångslagstiftning som man utan betänkande lagt på den enskilde. Kammarkollegiets uttalande den 1 de-

cember 1925, att den *kyrkliga* jorden borde vara i förevarande avseende lika väl skyddad som *kronans* jord, är ju i och för sig riktigt. Men av detsamma torde icke få dragas den slutsatsen, att *den enskildes äganderätt* icke skulle vara i behov av lika starkt rättsskydd som den publika. Så kan naturligtvis ej vara förhållandet.

Mot en tillämpning av ensittarlagen torde icke heller utan vidare kunna göras gällande, att kronans jord icke i allmänhet är underkastad expropriationsbestämmelser. Mot ett sådant påstående skulle nämligen kunna invändas, att nämnda regel så långt ifrån är undantagslös, att man tvärt om i nyare lagstiftning just med avseende å tvångsrätter ansett det lämpligt att likställa kronans jord med enskild. Redan statspanelagen jämställde kronans egendom med enskild, och i den nya vattenlagen är detta iakttaget utan undantag. En fördel med ensittarlagens användande vore ju vidare, att dessa frågor komme under domstolarnas bedömande.

Ovan berörda grundsats, att enskild och publik jord skall jämföras med avseende å de tvångsrätter, som man i den allmänna lagstiftningen funnit nödigt införa, är i själva verket icke främmande ens för ensittarlagen. Denna gäller ju utan vidare för jord, som äges av de borgerliga kommunerna, i den mån jorden ligger utanför planlagt område, och departementschefen har icke biträtt ett förslag av den sakkunnige, som inom ecklesiastikdepartementet deltagit vid beredningen av den kungl. propositionen, att uttryckligen upphäva lagen för den kyrkliga jordens del. Departementschefen förutsätter ju, att den fortfarande skall gälla i fråga om sådan kyrklig jord som ej »tillhör kronan» (s. 34). Vid sådant förhållande torde det få anses som en anmärkningsvärd inkonsekvens, att departementschefen, i fråga om berörda jord, till vilken ju kommunerna enligt hans mening skulle äga bättre rätt än till den, som av kronan donerats, i så ringa grad beaktat kommunernas och församlingarnas intressen, att han icke, såsom dock föreslagits beträffande kyrkojord av krono natur, ansett nödigt i ensittarlagen göra särskilt förbehåll för »det allmänna», varmed enligt motiven (s. 54) syftas på kommunala intressen, exempelvis om församlingen i en snar framtid skulle behöva området eller del därav för något sitt ändamål. Földriktigheten synes fordra, att ett förbehåll av nu angivet slag infördes i ensittarlagen. Men då tvekan torde kunna uppstå därom, huruvida rätt föreligger att motionsledes yrka ändring i ensittarlagen med anledning av nu föreliggande kungl. proposition nr 197, lär det i detta sammanhang bli nödvändigt att begränsa framställningen till ett påpekande av den ovan uppvisade inkonsekvensen.

Av det nu sagda torde framgå, att åtskilliga skäl skulle kunna andragas till stöd för ett påstående, att bestämmelser om friköp av kyrklig jord med fördel kunde inarbetas i ensittarlagen. Likvisst lära frågans förhistoria och nuvarande läge göra ett yrkande i sådan riktning utsiktslöst. Med hänsyn härtill torde man få stanna för en procedur i huvudsaklig överens-

stämme med innehållet i det kungl. förslaget. Vid detta förslag hafva dock brister, som icke kunna lämnas obeaktade.

I utlåtande av kammarkollegiet av den 12 februari 1923 framhölls i en del, som borttransumerats i den till föreliggande kungl. proposition fogade bilagan men som återfinnes i bilaga till andra lagutskottets utlåtande nr 31 vid 1923 års riksdag, med eftertryck, att 62 § ecklesiastik boställsordning tillkommit i församlingarnas och kyrkofondens ekonomiska intresse och fortsatte: »Så länge avkastningen av den förmögenhetsmassa, den ecklesiastiska boställsjorden representerar, är anvisad ett särskilt ändamål, nämligen det prästerliga avlöningsväsendet, för vars finansiering statsverket, utöver vad som i sådant hänseende ställts till förfogande, icke iklätt sig någon garanti, lära i fråga om denna egendoms disposition andra synpunkter än dem, som äro förbundna med nämnda ändamåls ekonomiska intressen, kunna erhålla beaktande först i andra rummet. Skulle åter förhållandena gestalta sig så, att denna egendom anses böra komma till användning för tillgodoseende av vissa jordsociala syften, torde följaktligen bliva ofrånkomligt, att detta spörsmål upptages till diskussion allenast i omedelbart sammanhang med en prövning av frågan om de ifrågasatta åtgärdernas ekonomiska konsekvenser för det ecklesiastiska avlöningsväsendet sådant det i gällande lagstiftning utformats.» Detta uttalande stämmer rätt väl med ett yttrande av kammarrådet Tom Wohlin, intaget till kammarkollegiets protokoll av den 19 oktober samma år: »Lika litet som eventuellt ännu befutliga enskilda rättsinnehavare efter boställsdonatorer i allmänhet kunna tänkas, så länge statskyrkan består, framföra grundade anspråk å en restitution av donerad boställsjord, lika litet lära under samma förutsättning kronan finna sig berättigad att återtaga resp. minska värdet av sin för kyrkliga ändamål upplåtna fasta egendom. Det synes mig föreligga särskild anledning att hävda den här yttrade uppfattningen med hänsyn till de under senare år framställda förslagen att för sociala ändamål, på ett eller annat för en ren finansförvaltning främmande sätt, förfoga över ecklesiastik jord. Anses denna jord böra företrädesvis komma i fråga för sådan användning, lär kronan hava att däröver förskaffa sig dispositionsrätt genom expropriation eller annan däremot svarande åtgärd.»

Av dessa synpunkter återfinner man emellertid icke mycket i den kungl. propositionen. I kammarkollegiet, som skall ombesörja friköpen, måste måhända inrättas något slags egnahemsbyrå, där dels statens sociala egnahemsintressen och dels församlingarnas och kyrkans ekonomiska intressen skola tillvaratagas och bevakas, alltså två vitt skilda, sins emellan stridiga intressen. Kammarkollegiets ställning såsom ett statens, icke församlingarnas och kyrkans förvaltningsorgan, gör det mer än sannolikt att denna ämbetsverket ålagda, egendomliga personlighetsklyvning i längden icke kommer att kunna upprätthållas. Kollegiets ställning såsom ett statens organ med huvudsaklig uppgift att tillvarataga de statliga intressena kommer att taga ut sin rätt, en utveckling som kommer att lända församlingarnas och

de kyrkliga inrättningarnas intressen till förfång. Ty även om ämbetsverket i sin nuvarande sammansättning är starkt besjälade av intresse för kyrkan, dess menigheter och stiftelser, är det visst icke givet, att alltid så bliver förhållandet, och man kan dock icke alldeles bortse från risken att de administrativa organen måhända icke alltid skola visa sig motståndskraftiga mot politiska klimatförändringar.

Men vad som gör, att man i alldeles särskild grad måste ställa sig betänksam mot det kungl. förslaget, är den genomgående uppfattningen i detsamma, att statens organ skulle kunna *genomdriva* försäljning av den kyrkliga jorden även *mot menigheternas och de kyrkliga stiftelsernas bestridande*.

De tre justitieråden i lagrådet ha uttryckligen uttalat, att 62 § ecklesiastik boställsordning icke kan tagas till intäkt för en sådan uppfattning, såvitt avser ecklesiastik boställsjord. Något annat stadgande av sådan innebörd är heller icke känt. Och nämnda ledamöter av lagrådet ha uttryckligen utgått från, att tillstånd till försäljning av kyrklig jord lika litet framdeles som hittills kommer att meddelas, för den händelse ett bestridande gjorts av vederbörande församling.

Till detta uttalande i lagrådet har emellertid föredragande departementschefen icke tagit någon som helst hänsyn vid lagtextens utarbetande. Man kunde väntat att han i anledning av detsamma i det framlagda lagförslaget inryckt en uttrycklig bestämmelse av det innehåll, att försäljning icke finge ske mot vederbörande församlings uttryckliga bestridande. I stället har han mot de tre justitieråden, vilka helt naturligt funnit olämpligt att direkt yttra sig i rättsfrågor, som ytterst tillhöra domstolarnas bedömande, ställt sin egen juridiska auktoritet. Han förklarar, att lagrådets yttrande läser »böra hava giltighet endast i fråga om sådan jord, till vilken församlingen eller pastoratet genom en efter köp vunnen lagfart eller på annat liknande sätt förvärvat en mera obestridlig äganderätt». I fråga om all annan kyrklig jord skulle sålunda Kungl. Maj:t eller kammarkollegium äga oinskränkt befogenhet att besluta om försäljning. Det är skada, att uttalandet icke tillika innehåller en hänvisning till det lagrum eller den rättsnorm, varå departementschefen stöder sig. För domstolarna, å vilka det, som sagt, ytterst ankommer att, där så erfordras, pröva statens befogenhet att sälja den kyrkliga jorden, hade en sådan hänvisning varit ovärderlig. Nu ha de endast att tillgå departementschefens auktoritet. Men uttalandets syfte har förmodligen mindre varit att vägleda domstolarna än att utgöra dels en förklaring, att dessa grundsatser ämnar departementschefen följa i sin ämbetsförvaltning, dels en instruktion för kammarkollegiet vid dess föreslagna handhavande av egnahemsförsäljningarna. Syftet må hava varit vilket som helst, nekas kan dock icke, att uttalandet är märkligt i det avseendet, att riksdagen inbjudes att medverka till en lagstiftning, som är byggd på ett underkännande av enskild rätt, ett underkännande, som uttalats icke av domstolarna, utan av före-

dragande departementschefen och det på hans blotta auktoritet, Men i ett annat avseende är uttalandet av värde, i det att det ger en ganska god föreställning om riskerna av att utan inskränkande bestämmelser utlämna den kyrkliga egendomen till försäljning av statens organ. Ty det gäller icke enbart kyrkokommunernas rätt. Det gives även kyrkliga inrättningar och stiftelser, vilka synas äga berättigade anspråk på ett avgörande ord vid försäljning av deras egendom. Skall sålunda försäljning kunna ske av Lunds domkyrkas ovannämnda under »full äganderätt» innehavda egendom mot domkyrkostyrelsens bestridande? Och hur ämnar man förfara med de hemman, som lyda under biskopsstolarna? Skola exempelvis de under ärkebiskopsstolen i Uppsala lydande, av ärkebiskop Jakob Ulfsson donerade hemmanen i Uppland, vilka i jordeboken stå under krono titel, kunna av statens organ försälas utan indelningshavares eller domkapitlets medverkan? Härom lämnar oss den kungl. propositionen i okunnighet. Bakom föredragande departementschefens resonemang synes ligga någon föreställning om att staten, till skillnad från andra rättssubjekt, icke skulle vara bunden av benefika förfoganden till menigheter och stiftelser. En sådan uppfattning skulle emellertid stå i en påfallande kontrast till tidigare uttalanden av statsmakterna i dessa ting. Vid 1812 års riksdag hade sålunda väckts förslag, att bönderna skulle få skatteköpa av dem åbodda domkyrko-, kyrko- skole-, akademi- och annex m. fl. ad pios usus anslagna hemman. Riksdagens allmänna besvär- och ekonomiutskott yttrade sig häröver i memorial av den 18 juni 1812, vilket också bifölls av de särskilda stånden. I sagda memorial yttrade utskottet, att det »trott sig med säkerhet finna, att kyrko- och akademi- m. fl. ad pios usus anslagne hemman blivit sådana inrättningar tid efter annan i allmänhet förlänte dels av framlidne konungar, dels av enskilte personer till försäkrande om sådane nyttige inrättningars bestånd; varav också följer, att desse inrättningar iklätt sig samma rättigheter, som förre ägarne innehaft, och att desse donationer av framfarne regenter genom de bekräftelser av sådane konungar och jämväl riksens ständer därå sedermera tillkommit, innebär för desse inrättningar en så osvikelig grund för *äganderätten* därav i allmänhet, attsådana kronohemman i följd därav icke kunnat eller bliva inbegripne uti de annars generelle sednare stadganden om lösen av kronojord till skatte- — — —, enär desse inrättningars styrelser sträckt sin omtanka till försvar mot ingrepp uti desse inrättningars på äganderätten således grundade förmåner».

Det har varit en hos oss — liksom i alla länder med rättskultur — vedertagen grundsats, att lagstiftaren i möjligaste mån undviker att ingripa i bestående enskild rätt. Och i det avseendet har lagstiftaren alltid sökt vara på den säkra sidan, sökt iakttaga den allra största försiktighet vid de särskilda rättsreglernas utformning. För att särskilt nämna en författning, som i viss mån innefattar samma ämne som det nu förevarande lagförslaget, nämligen kungl. kungörelsen angående försäljning av

vissa kyrkolägenheter i Skåne, Halland och Blekinge den 20 november 1908, innehåller den en uttrycklig bestämmelse, som omöjliggör försäljning av sådana lägenheter gent emot kyrkostämmans däremot gjorda bestridande. Samma ståndpunkt intog kungl. kungörelsen den 22 oktober 1886; och 1723 års skatteköpsförordning, som innehöll de första allmänna bestämmelserna rörande försäljning av kyrklig jord (§ 6) medgav försäljning allenast »när vederbörande föreståndare och konsistorier, som dispositionen däröver anförtrodd är, sådant åstunda och nyttigt finna; dock att sådant sker med vårt kammarkollegii vetskap och samtycke samt till nytta och förbättring». Här gick man så långt, att man t. o. m. fordrade de kyrkliga menigheternas och inrättningarnas *initiativ*, innan försäljning fick ifrågakomma. Försäljningen skulle dessutom vara vederbörande kyrkliga inrättning till nytta och fördel.

Den nödiga försiktigheten har uppenbarligen icke iakttagits i nu föreliggande lagförslag. Tillämpat efter sin egen motivering, ställer det tvärtom i utsikt en kränkning av bestående rättsförhållanden eller en mängd framprovocerade rättegångar. Kungl. Maj:t utövar själv eller genom sina underordnade organ en tillsyn över den kyrkliga egendomen. Denna tillsyn äger rum icke i statens utan i de kyrkliga anstaltarnas intresse, vilka genom desamma alltså tillgodonjuta ett alldeles extra rättsskydd. I tillsynen ingår även befogenhet och skyldighet för Kungl. Maj:t att pröva, huruvida försäljning av den kyrkliga jorden må äga rum. Genom det föreliggande förslaget skulle befogenheten att giva »tillstånd» till kyrkojordens avyttring utnyttjas i ett statligt-socialt syfte, nämligen syftet att upplåta egna hem. Det har ju icke ansetts tillåtligt, att förmyndare avyttrar myndlings egendom för att tillgodose egna intressen. Och i en konflikt mellan myndlings och förmyndares intressen plägar man överlämna avgörandet åt domstol eller god man. Man skulle rent av kunna säga, att i förevarande fall föreligga så stridiga intressen mellan staten å ena och kyrkan å den andra sidan, att anledning till ett normalt förmyndarjäv föreligger mot statliga förvaltningsorgan att företräda de kyrkliga intressena. I själva verket innebär denna synpunkt ett nytt argument till stöd för tanken, att bestämmelser om friköp av kyrklig jord rätteligen borde inarbetas i ensittarlagen. Men då, som sagt, möjligheten härtill synes utesluten, och då det, i enlighet med den kungl. propositionens principer synes oundvikligt att lägga prövningsrätten hos Kungl. Maj:t eller kammarkollegiet, måste likväl såsom en garanti ställas det oefftergivliga villkoret, att de rent kyrkliga organen uttryckligen tillerkännas vetorätt vid dylika äganderättsupplåtelse.

Det ovan anförda ger sålunda anledning till ett yrkande av innebörd, att något avhändande av kyrklig jord genom försäljning eller upplåtande under tomträtt icke får äga rum utan medgivande av vederbörande församling eller av den kyrkliga styrelse eller myndighet under vars näraste inseende jorden lyder. Denna bestämmelse har ansetts böra innefattas i en särskild paragraf.

Med stöd av vad sålunda anförts får jag alltså hemställa,

att riksdagen för sin del måtte besluta att i den i kungl. propositionen nr 197 föreslagna lagen angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt måtte intagas en paragraf av följande lydelse:

Försäljning enligt denna lag av kyrklig jord samt sådan jords upplåtande under tomträtt må icke äga rum utan medgivande av vederbörande församling eller av den kyrkliga styrelse eller myndighet, under vars närmaste inseende den kyrkliga jorden lyder.

Stockholm den 9 mars 1926.

Arne Forssell.

Per Pehrsson.

I motionens syfte instämma

Birger Petersson.

Adolf Wallerius.
